

української державності на протязі останніх двадцяти років незалежності України. Здійснено спроба окреслити коло комплексних заходів для удосконалення і підвищення ефективності функціонування форми державного правління сучасної України.

Ключеві слова: форма державного правління, парламентсько-президентська республіка, президентсько-парламентська республіка, причини, основи, влада.

Summary

Ganba B.P. The problems and perspectives of the improving of the forms of state government in modern Ukraine. – Article.

Work is devoted to investigation of problems and causes concerning low efficiency of various forms of government that were adapted to Ukrainian statehood during the last twenty years of Ukrainian independence. The author attempts to outline the complex of measures to improve and enhance the functioning efficiency of government form in modern Ukraine.

Keywords: form of government, parliamentary-presidential republic, presidential-parliamentary republic, causes, principles, power.

Г.І. Дутка

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри теорії

та історії держави і права

Івано-Франківського факультету

Національного університету

«Одеська юридична академія»

ЗАКОНОДАВЧА ІНІЦІАТИВА – ВИХІДНА СТАДІЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ПРОЦЕСУ

Проблеми законотворчості завжди привертали до себе увагу дослідників, особливо тих, хто послідовно був прихильником позитивістського підходу до розуміння права. І це не випадково, маючи на увазі теоретичну і практичну значимість цього виду діяльності будь-якої держави, а також ту обставину, що категорія «законотворчість» завжди займала одне із важливих місць серед інших державно-правових категорій.

Характеризуючи законотворчість, слід зазначити, що вона є однією

із найважливіших сторін діяльності держави, формою її активності, яка має своєю безпосередньою метою формування правових норм, їх зміну, скасування чи доповнення. У кожній державі законотворчість володіє своїми особливостями, але всюди вона направлена на створення і вдосконалення єдиної, внутрішньо узгодженої і несуперечливої системи правових норм, які регулюють в суспільстві сформовані різноманітні відносини.

Метою статті є з'ясування поняття та сутності законодавчої ініціативи як вихідної стадії законодавчого процесу, встановлення суб'єктів права законодавчої ініціативи, аналіз зарубіжної практики з даного питання.

Говорячи про стадії процесу законотворчості, а точніше – про стадії законодавчого процесу, який нерідко називається законодавчою процедурою, слід попередньо зупинитися на останній.

Перш за все слід зазначити, що під законодавчою процедурою розуміється встановлений порядок проходження проектів законів аж до їх прийняття і вступу в силу.

Зазвичай, у кожній державі законодавча процедура має свої особливості, всюди вона закріплюється і регулюється в конституціях, звичайних законах, а також в спеціальних положеннях і регламентах, які встановлюють порядок законодавчої діяльності державних органів.

Загальновизнано в юридичній теорії, що законодавчий процес включає чотири основні стадії: законодавчу ініціативу, обговорення законопроектів, прийняття і затвердження закону, оприлюднення закону. Кожна із цих стадій відносно самостійна і має свою специфіку, свій статус. Разом вони утворюють єдиний, монолітний законодавчий процес, що відображає і закріплює логіку проходження проекту з моменту його зародження і до його прийняття і оприлюднення.

За своєю природою законодавча ініціатива є початком законодавчого процесу в парламенті. Законодавча ініціатива є складним структурованим явищем, що має включати право уповноважених суб'єктів щодо її реалізації, відповідні обов'язки на виконання, що складатиме зміст поняття законодавчої ініціативи, законодавчо визначену підставу започаткування процесу та об'єкт, з приводу якого вчиняються

діяння. Тому розгляд законодавчої ініціативи як можливості надання проекту, належного права, спеціальної правомочності, права внесення є окремими характеристиками права законодавчої ініціативи, що, звичайно, належать до його сутності, але не відображають повністю.

Законодавча ініціатива у кореневій основі свого визначення має поняття «закон». Законодавство, у свою чергу, можна розглядати у кількох аспектах, наприклад, як систему нормативних актів, якими регулюються суспільні відносини, головний засіб реалізації функцій законодавчої влади, який вживається у декількох значеннях: як система законів України або як система законів та інших нормативно-правових актів [1, с. 499].

Проте, у Рішенні Конституційного Суду України № 12-рп/98 від 9 липня 1998р. йдеться про диференційований підхід до терміна «законодавство», залежно від сфери та можливостей, потреб застосування. Так, у п.3 Рішення зазначено, що термін «законодавство» досить широко використовується у правовій системі України в основному у значенні як сукупності законів та інших нормативно-правових актів. Цей термін без визначення його змісту використовує і Конституція України. У законах, залежно від важливості та специфіки суспільних відносин, що регулюються, цей термін вживається у різних значеннях: в одних маються на увазі лише закони; в інших, передусім кодифікованих, у поняття «законодавство» включаються закони та інші акти Верховної Ради України й акти Президента України, Кабінету Міністрів України, а в деяких випадках – також і нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади.

Отже, питання полягає у тому, що має розумітися під основою «закон» у терміні «законодавча ініціатива». Можна вважати, що при наступному розгляді правового змісту законодавчої ініціативи слід визначити, що за термінологією конституційних і регламентних норм йдеться виключно про правовідношення щодо створення законів, а не всіх актів, що приймаються Верховною Радою України.

Основою для визначення правової сутності законодавчої ініціативи є відповідні норми законодавства.

Згідно з Регламентом Верховної Ради України право законодавчої

ініціативи здійснюється шляхом внесення до Верховної Ради України:

- законопроектів (проектів законів, постанов Верховної Ради України, які містять положення нормативного характеру);
- проектів актів Верховної Ради України (проектів постанов, резолюцій, декларацій, звернень, заяв, що впливають з установчих, організаційних, контрольних та інших функцій парламенту);
- пропозицій до законопроектів (передбачають внесення змін до тексту законопроекту (статей, їх частин, пунктів, речень), зміни порядку розміщення, об'єднання розділів, глав, статей, їх частин і пунктів, а також виділення тих чи інших положень в окремі розділи, глави, статті);
- поправок до законопроектів (передбачають – внесення виправлень, уточнень, усунення помилок, суперечностей у тексті законопроекту).

Законопроект подається до Верховної Ради України за підписом особи, яка має право законодавчої ініціативи або представляє орган, наділений таким правом.

На реєстрацію законопроект вноситься разом із проектом постанови, яку пропонується Верховній Раді України прийняти за результатами його розгляду, списком авторів законопроекту, пропозицією щодо кандидатури доповідача на пленарному засіданні та пояснювальною запискою.

У значній мірі проблема полягає в тому, щоб встановити, які саме особи чи установи відіграють дієву роль на кожній із чотирьох стадій? Кому належить право законодавчої ініціативи і право обговорення проекту закону?

Вказані та інші питання не можуть однозначно вирішуватись в кожній країні у зв'язку з тим, що у кожній країні склалася своя форма правління і форма державного устрою, особливості політичних і правових традицій, політичного режиму.

Законодавча ініціатива – це перша стадія законодавчого процесу, яка розпочинає законодавчий процес. Вона є правом внесення законопроектів в законодавчу установу (конгрес, національні збори, сейми та ін.) у відповідності до чинного законодавства і установленою процедурою. Іноді поняття «законодавча ініціатива» трактується ширше, тобто

включає внесення в законодавчий орган не тільки готових законопроектів, але й пропозицій про видання, зміну чи скасування чинних законів.

У сучасній вітчизняній та іноземній літературі спостерігається тенденція до розширеного уявлення про законодавчу ініціативу. У підручниках та наукових дослідженнях цілком справедливо вказується на те, що законодавчу ініціативу не можна розуміти вузько, тільки як внесення законопроектів. Вона передбачає також право на внесення в законодавчі органи питання будь-якого значення, що вимагають подальшого правового оформлення.

Кравченко В.В. під законодавчою ініціативою розуміє «офіційне внесення до Верховної Ради України уповноваженим суб'єктом законопроекту або пропозиції чи поправки до законопроекту» [2, с.302].

Право законодавчої ініціативи не є всезагальним, не належить всім без винятку суб'єктам – громадянам, державним органам чи громадським організаціям. Це особливе, строго обмежене право. Кожна держава, в залежності від її природи і призначення вирішує по-своєму питання суб'єктів права законодавчої ініціативи. У деяких державах спостерігається тенденція щодо розширення кола суб'єктів законодавчої ініціативи за рахунок надання її не тільки законодавчим, виконавчим, але й іншим державним органам. Так, згідно ч.1 ст.104 Конституції Російської Федерації право законодавчої ініціативи належить Президенту Російської Федерації, членам Ради Федерації, депутатам Державної Думи, Уряду Російської Федерації, законодавчим (представницьким) органам суб'єктів Російської Федерації. Право законодавчої ініціативи належить також Конституційному Суду, Верховному Суду і Вищому Арбітражному Суду Російської Федерації з питань їх відання.

У більшості держав, як це було раніше, право законодавчої ініціативи надається безпосередньо народу. Відповідно, наприклад, до ст. 71 Конституції Італії «народ здійснює законодавчу ініціативу шляхом внесення від імені не менш як п'ятдесяти тисяч виборців постатейно складеного законопроекту». Одночасно це право належить уряду, членам палат парламенту і «тим органам і інститутам, які будуть наділені ним конституційним законом» [3, с.41]

Право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України мають особи і органи, визначені ст. 93 Конституції України. До них належать: Президент України, народні депутати України, Кабінет Міністрів України і Національний банк України.

Конституція України суттєво обмежує коло суб'єктів права законодавчої ініціативи при внесенні змін до Конституції України. Так, згідно зі ст. 156 Конституції України законопроект про внесення змін до розділу 1 «Загальні положення», розділу III «Вибори. Референдум» і розділу XIII «Внесення змін до Конституції України», то він подається до Верховної Ради України Президентом України або не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України і, за умови його прийняття не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України, затверджується всеукраїнським референдумом, який призначається Президентом України.

У процесі складання проекту чинної Конституції проводились численні дискусії з приводу того, чи вносити до суб'єктів законодавчої ініціативи судові органи, як у Росії та ряді інших держав. Аргументи прихильників внесення судових органів до складу суб'єктів законодавчої ініціативи зводились до того, що суд, як ні один інший орган, в силу здійснення своїх функцій найбільш компетентний у тому, які саме закони потрібні і які існують прогалини в чинному законодавстві. З цією позицією можна погодитися. Але більш аргументовано доводять ті вчені, які проти наділення таким правом судові органи. Їх доводи будуються на тому, що українська правова система належить все-таки до романо-германського типу правової сім'ї, яка характеризується тим, що суди не є правотворчими органами. Вони мають лише правозастосовчу природу. А раз мова йде про законодавчу ініціативу як стадію законодавчого процесу, то втягувати суд у правотворчість не можна. Тому правом законодавчої ініціативи суди в Україні не володіють.

Таким чином, у кожній державі законотворчість володіє своїми особливостями, але всюди вона направлена на створення і вдосконалення єдиної, внутрішньо узгодженої і несуперечливої системи правових норм, які регулюють в суспільстві сформовані різноманітні відносини. Законодавча ініціатива є складним структурованим явищем, що має

включати право уповноважених суб'єктів щодо її реалізації, відповідні обов'язки на виконання. Право законодавчої ініціативи не є всезагальним, не належить всім без винятку суб'єктам – громадянам, державним органам чи громадським організаціям. Це особливе, строго обмежене право. Аналіз вітчизняної практики доводить, що більшість вчених схиляється до думки, що правом законодавчої ініціативи суди в Україні не повинні володіти.

Література

1. Юридична енциклопедія. У 6 т. [НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького]. – К.: Вид-во «Укр. енциклопедія» ім. Бажана, 1998. – Т.2. – 1998. – с.499
2. Кравченко В.В. Конституційне право України [Навчальний посібник]. – Вид. 6-те, виправл. та доповн. / В.В.Кравченко – К.: Атіка, 2007. – 592 с.
3. Италия. Конституция и законодательные акты. – М.: Прогресс, 1988. - 588 с.

Анотація

Дутка Г.І. Законодавча ініціатива – вихідна стадія законодавчого процесу. – Стаття.

У даній статті порушуються питання щодо різноманітних підходів до поняття та сутності законодавчої ініціативи як вихідної стадії законодавчого процесу. Значна увага приділяється встановленню кола суб'єктів права законодавчої ініціативи, проведенню аналізу зарубіжної практики з даного питання.

Ключові слова: законодавча ініціатива, право законодавчої ініціативи, законодавчий процес, суб'єкти законодавчої ініціативи.

Аннотация

Дутка Г.И. Законодательная инициатива – исходная стадия законодательного процесса. – Статья.

В данной статье анализируются вопросы различных подходов к понятию и сути законодательной инициативы как изначальной стадии законодательного процесса. Значительное внимание уделяется установлению круга субъектов законодательной инициативы, проведению анализа зарубежной практики по данному вопросу.

Ключевые слова: законодательная инициатива, право законодательной инициативы, законодательный процесс, субъекты законодательной инициативы.

Summary

Dutka G.I. Legislative initiative as the first stage of the legislative process. – Article.

The article is devoted to the problems of the implementation of legislative initiative

right. We consider different methods of the determination of essence of the legislative initiative as the first stage of the legislative process. The problem of the determination of the subjects of the legislative initiative is considered in the article.

Keywords: legislative initiative, legislative initiative right, legislative process, subjects of the legislative initiative.

Л.Н. Кисляк

старший викладач кафедри

гуманітарних

та соціально-економічних дисциплін

Івано-Франківського факультету

Національного університету

«Одеська юридична академія»

ВІДОБРАЖЕННЯ НОРМ МОРАЛІ В КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Суспільство – це складний організм, цілісна система найрізноманітніших відносин, які потребують впорядкування та регулювання.

Протягом тривалої історії кожний народ створював безліч загальних правил поведінки, звичаїв, традицій, табу, тобто соціальних норм, які регулювали дії людей і відносини між ними. Це комплекс релігійних, естетичних, політичних, соціально-технічних, корпоративних, норм моралі, норм права тощо.

Проте із генезисом суспільства – змінюються і соціальні норми. Цей діалектичний процес проходить із зміною видів, їх співвідношення, взаємозв'язків і форм взаємодії, змісту та засобів захисту тощо. Але постійною залишається комплексність та система соціальних норм, їх тісна взаємодія.

Найважливіші соціальні норми встановлюються законодавчо та охороняються державними органами. Актуальність дослідження полягає в тому, що йдеться про норми права, яким властиві характерні особливості в регулятивній поведінці індивідів.

Правові норми характеризуються тим, що вони:

- є загальнообов'язковими правилами поведінки, тобто